

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Педагогикалық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Педагогическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-2661

№ 4 (2020)

Павлодар

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ03VPYU00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

Бас редакторы – главный редактор

Бегентаев М. М.

д.э.н., профессор

Заместитель главного редактора

Ответственный секретарь

Пфейфер Н. Э., *д.п.н., профессор*

Нургалиева М. Е., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Абибуллаева А.,

д.п.н., профессор

Бурдина Е. И.,

д.п.н., профессор

Жумагаева Е.,

д.п.н., профессор

Фоминых Н. Ю.,

д.п.н., профессор (Россия)

Снопкова Е. И.,

к.п.н., профессор (Белоруссия)

Мирза Н. В.,

д.п.н., профессор

Донцов А. С.,

доктор PhD

Шокубаева З. Ж.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/RYUD1596>**К. С. Адильжанова¹, И. А. Оралканова²**

¹Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті,
Қазақстан Республикасы, Семей қ.;

²Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті,
Қазақстан Республикасы, Семей қ.

**СТУДЕНТТЕРДЕГІ ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТ ПЕН
СУБЪЕКТИВТІ ҚАНАҒАТТЫҢ ДАМУ ДЕҢГЕЙЛЕРІ**

Кең көлемді ақпарат, инновациялар мен үздіксіз өзгерістер, жоғары бәсекелестік жағдайындағы жұмыс қазіргі адамның күнделікті өміріне айналды. Мақалада мәселенің шығу тарихы талданып, эмоциялық интеллектіні зерттеудің заманауи тәжірибеге бағытталған тәсілдері сипатталады. Онтогенездегі эмоциялық интеллект дамуының факторларын зерттеу мәселесі қарастырылады және эмоциялық интеллект пен субъективті қанағаттың өзара байланысын зерттеудің қажеттілігі негізделген. Мақаланың мақсаты болашақ педагогтердегі эмоционалды интеллект және субъективті қанағаттың өзара байланысын дәйектеу. Зерттеуге педагог мамандықтарының 138 студенті қатысты. Зерттеу әдістері – Д. В. Люсиннің эмоциялық интеллект тесті және К. Риффтің психологиялық қанағат тесті. Д. В. Люсиннің эмоциялық интеллект сауалнамасы 46 мәлімдемеден тұрады, оған субъект «келіседі/келіспейді» деп жауап береді және олар бес кіші өлшемге біріктіріліп, өз кезегінде неғұрлым жалпы тәртіптің төрт шкаласына біріктіріледі. Психологиялық қанағат шкаласын (The scales of psychological well-being) Кэрол Рифф жасаған. Бұл әдіс психологиялық қанағаттың негізгі компоненттерінің көрсеткіштерін өлшеуге арналған. Зерттеу нәтижелері бойынша эмоциялық интеллект деңгейінің төмен көрсеткішті респонденттері көп жағдайда субъективті қанағаттың төмен деңгейіне ие болды. Тұлғааралық эмоциялық интеллект субъективті қанағаттың жағымды қарым-қатынас, тұлғалық осу сияқты көрсеткіштерімен, иікітұлғалық эмоциялық интеллект-автономия, ортаны басқару және өмірлік мақсат көрсеткіштерімен тығыз байланысты.

Кілтті сөздер: эмоциялық интеллект, субъективті қанағат, тұлғалық өсу, кәсіби жетістік, психоэмоциялық қажу, тұлғааралық өзара әрекеттесу.

Кіріспе

Қазіргі уақытта адамның эмоциялық мәдениеті психологияның ең өзекті мәселесі болып табылады. Психологиялық-педагогикалық зерттеулер жас ұрпақ бойында «сезімді тәрбиелеу» қажеттілігіне бағытталған. Бірқатар заманауи шетелдік және отандық теорияларда эмоциялар қарабайыр биологиялық процесс ретінде емес, білімнің ерекше түрі ретінде қарастырылады. Эмоция қарапайым қабылдау сигналдарымен байланысты және мағыналар жүйесіне «енгізілген». Эмоциялық күйлер жеке тәжірибе үшін маңызды болғандықтан және жеке тұлғаның өзі және оның қоршаған ортасы туралы ақпарат бере отырып, оны білдіруге қызмет ететіндіктен, оларды мағыналар ретінде түсіндіруге болады. Демек, әдебиетте «суық» және «ыстық» танымдық метафораның пайда болуы кездейсоқ емес, бұл эмоциялардың артындағы білім мәртебесін тануды дәл анықтайды [1]. Демек, идея адамдарда эмоциялық интеллекттің (қысқартылған түрде ЭМИн) болуы туралы туындайды. ЭМИн тұжырымдамасы Э. Торндайк, Д. Гилфорд, Г. Эйсенк сияқты авторлар жасаған әлеуметтік интеллект тұжырымдамасынан туындады. Х. Гарднер өзінің интеллектуалды теориясы шеңберінде тұлға ішілік және тұлға аралық интеллектіні сипаттағанда ЭМИн тұжырымдамасына ерекше жақындады. Оның осы тұжырымдамаларға енгізген қабілеттері ЭМИн-мен тікелей байланысты. Мәселен, тұлға ішілік интеллект оны өзінің эмоциялық өміріне, оның аффектілері мен эмоцияларына қол жетімділік деп түсіндіреді: сезімдерді бірден ажырата білу, оларды атау, оларды символдық кодтарға айналдыру және өз мінез-құлқын түсіну және бақылау құралы ретінде пайдалану мүмкіндігі [2]. Егер ЭМИн-нің алғашқы зерттеулері шетелдік басылымдарда өткен ғасырдың 90-жылдарында пайда бола бастаса, қазір «эмоциялық интеллект» термині барған сайын теориялық ізденістердің ғана емес, практикаға бағытталған зерттеулердің объектісіне айналууда. ЭМИн пен тұлғаның субъективті қанағаттың арақатынасы туралы тереңірек зерттеуді қажет ететін кейбір фактілер алынды [3].

Эмоциялық интеллектіні Э. Торндайк: адамдарды түсіну және олармен өзара әрекеттесу қабілеті туралы айтып, оны әлеуметтік интеллект деп атады (абстрактілі және нақты интеллектпен қатар). Торндайк осы қабілетпен тұлға аралық өзара қарым-қатынастың нәтижелілігін және

адамдар арасындағы қарым-қатынаста «ақылмен» шешу қабілетімен байланыстырады.

Сондай-ақ әлеуметтік интеллект көбіне даналықпен анықталады. Стернберг «ақылды интеллект» деп сипаттаған кезде, «ақылды адамға» тән қасиеттер «күнделікті» ақылдың сипаттамасын құрайтын сипаттамалардан ерекшеленетінін анықтады [4].

Ал П. П. Фесенко мен Т. Д. Шевеленкова субъективті қанағатты түсінуге маңызды қосымша жасайды, оның құрылымдық компоненттері әр түрлі дәрежедегі ауырлық дәрежесіне жете алатынын, сол арқылы әр адамның бойындағы осы құрылымның ерекшелігін анықтайды. Сондай-ақ, авторлар өзінің мағынасы мен мазмұны бойынша психологиялық қанағат адамның өз өміріне қатынасының экзистенциалдық тәжірибесімен байланысты екенін атап көрсетеді. «Қатаң түрде айтқанда, бұл, ең алдымен, субъективті қанағаттың тасымалдаушысының санасында бар және осы тұрғыдан субъективті шындық, тұтастық сияқты сипатқа ие, өзінің болмысын интегралды бағалауға негізделген деп жазады» [5, 95 б.].

Бұл авторлардың көзқарасынан эмоциялық интеллект пен субъективті қанағат арасындағы байланыс, ол тұлға аралық өзара қарым-қатынастың нәтижелілігін және адамдар арасындағы қарым-қатынаста «ақылмен», санаға, даналыққа негізделгендігін көре аламыз. Яғни эмоциялық интеллект неғұрлым жоғарылаған сайын адамда психологиялық қанағат болады.

Эмоциялық интеллекттің заманауи тұжырымдамасына жақын болғандардың бірі – Х. Гарднердің көптеген ақылдылар теориясы болды. Осы теорияға сәйкес, интеллект құрылымында тұлғааралық және ішкітұлғалық компоненттерді ажыратуға болады. Тұлғааралық интеллект өзара қарым-қатынастарды, қақтығыстарды шешу қабілеттілігін, көшбасшылық қасиеттерін қамтиды. Гарднер адамның жеке ақыл-ойы арқылы «өзінің эмоциялық өміріне, өз сезіміне және эмоцияларына қол жеткізу: сезімдерді бірден ажырата білу, оларға қоңырау шалу, символдық кодтарды аудару және өз мінез-құлқын түсіну және басқара алу құралы ретінде қолдана алу қабілеті» [4].

Тағы бір орыс зерттеушісі С.А. Водяха [6] психологиялық қанағатты тұрақты қасиет деп санайды, мұнда позитивті эмоциялар басым болады, тығыз қарым-қатынастар, өмірге субъективті қатысу, өмірдің мәнділігі және позитивті өзіндік мотивация бар.

Н. А. Батулин және авторлар үшін [7] – жеке тұлғаның субъективті қанағаты тұлғаның өзін-өзі реттеу факторы, психикалық күйлердің өзін-өзі реттеу нәтижесі, өмірді қабылдау болып табылады.

Х. Гарднер және С. А. Водяха мен Н. А. Батурин пікірлерінен өзін түсіну және өзгелерді түсіну адамдардың өмірге деген психологиялық, яғни субъективті қанағатын көрсететіндігін байқаймыз. Бұл біздің зерттеуіміздегі бірінші көрсеткіш болып табылады. Эмоциялық интеллект субъектінің тұлға ретінде дамуына және субъектінің кәсіби іс-әрекетінің нәтижесіне әсерін тигізеді. Адамдардың қызметтерінде эмоциялық қажуы эмоциялық интеллектпен байланысты. Егер адамның эмоциялық интеллектісі жоғары болса, оның қызметіне деген қатынасы да өзгермек.

С. Л. Рубинштейн ойлаудың ақыл-ой процесі – интеллектуалдың бірлігі, ал эмоция – эмоциялық және интеллектуалды бірлік деп санады [8].

Сонымен, Л. А. Куликов [9] тұлғаның үйлесімділігі тұлғаның болмысының негізгі аспектілерінің пропорционалдылығы деп түсінеді: әлеуетті және іске асырылатын тұлғаның кеңістігі, жабайылық энергия мен уақыты. Бірақ үйлесімділікке апаратын жол ұзақ және оған белгілі бір хаоссыз, яғни психологиялық күйзеліссіз жетуге болмайды. Сіз бірдене жетіспесе бақытты сезіне алмайсыз, – деп жазады А. А. Мильтс [10], – диссонансты мойындау әртүрлілікті үйлесімділікке әкеледі, өйткені статикалық, тұйықталған реттеу жүйесі тек идеал мен шындық арасындағы айырмашылықтың арқасында дами алады.

Сондықтан, болашақ педагогтардың өз кәсібінде, өмірде табыстарға қол жеткізуде эмоциялық интеллект және субъективті қанағаттың маңызы зор, себебі ол адамға өзгермелі ортаға, қоғамға бейімделуге, адамдарды түсінуге, айналадағылармен тиімді өзара әрекеттесуге мол мүмкіндік береді, яғни эмоцияны адекватты көрсете алу. Өзіне қанағаттанған, өміріне қанағаттанған адам қайсыбір эмоцияны да адекватты көрсете алады. Дұрыс эмоциялық жауап тікелей денсаулықпен байланысты. Ал дені сау адам өзін түсіне алады, өзгені түсінеді және өз эмоциясын басқара біледі.

Эмоциялық күйін реттейтін адамдар дені сау, өйткені олар эмоциялық күйді дұрыс қабылдап, олар өз сезімдерін қалай және қашан білдіретінін біледі және өз күйін тиімді түрде реттей алады. Эмоцияларға психикалық бақылаудың объективті өлшемі эксперименттік тұрғыдан реттелген позитивті қатынасты сақтау тенденциясымен байланысты. Зерттеулер көрсеткендей, эмоциялық интеллектісі жоғары адамдар теріс ақпарат алғаннан кейін эмоциялық интеллектісі төмен адамдарға қарағанда көңіл-күйінің ауытқуына аз ұшырайды.

Субъективті қанағат әрдайым эмоциялық интеллектімен байланысты. Эмоциялық интеллектісі жоғары дамыған адамдарда субъективті қанағатта жоғары болады және керісінше, интеллектісі төмен адамдардың субъективті қанағаты төмен болады деп болжам жасаймыз.

Осыған байланысты біз эмоциялық интеллект және субъективті қанағаттың даму деңгейлеріне эксперименталды зерттеу жүргіздік. Зерттеуге Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университетінің педагог мамандықтарынан 138 студент қатысты. Атап айтқанда, география, бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі, педагогика және психология, ағылшын тілі мамандығының студенттері. Зерттеу пәні болып, 1-4 курс студенттерінің эмоциялық интеллект және субъективті қанағаттың даму деңгейлері болып табылады.

Зерттеу әдістері

Д. В. Люсиннің эмоционалды интеллект сауалнамасы, К. Риффтің «Психологиялық қанағат» тесті жүргізілді.

Д. В. Люсиннің эмоциялық интеллект сауалнамасы 46 мәлімдемеден тұрады, оған субъект «келіседі/келіспейді» деп жауап береді және олар бес кіші өлшемге біріктіріліп, өз кезегінде неғұрлым жалпы тәртіптің төрт шкаласына біріктіріледі (1-кесте).

Кесте 1 – ЭМИн сауалнамасының құрылымы

	Тұлғааралық эмоционалды интеллект	Тұлғаішілік эмоционалды интеллект
Эмоцияларды түсіну	Басқа адамдардың эмоцияларын түсіну	Өз эмоцияларын түсіну
Эмоцияларды басқару	Басқа адамдардың эмоцияларын басқару	Өз эмоцияларын басқару

2 Субъективті қанағат шкаласын (The scales of psychological well-being) Кэрл Риф жасаған. Бұл әдіс субъективті қанағаттың негізгі компоненттерінің көрсеткіштерін өлшеуге арналған. Сонымен өзін-өзі қабылдау (жеке тұлғаның барлық жақтарын түсіну және қабылдау, өзін және жалпы бүкіл өмірін позитивті бағалау), тұлғалық өсу (дамуға деген ұмтылыс, жаңа нәрселерді үйрену, өзіндік прогресс сезімі); автономия (әлеуметтік қысымға қарсы тұру қабілеті), қоршаған ортаны басқару (қалағаныңызға жету мүмкіндігі, мақсатыңызды жүзеге асыру жолында қиындықтарды жеңе білу); айналасындағылармен жағымды қарым-қатынастар (ұзақ мерзімді сенімді қарым-қатынастар орнату мүмкіндігі, эмпатияға қабілеттілік, басқалармен қарым-қатынаста икемділік), өмірлік мақсаттың болуы (сіздің өміріңіздің мәнділігін, өткен, қазіргі және болашақ құндылықтарын сезіну).

Нәтижелер және талқылау

Люсиннің ЭМИн әдістемесі бойынша эксперимент жүргізілді. Оның нәтижесі кесте 2-де көрсетілген.

Кесте 2 – Жалпы 1-4 курстар арасындағы эмоциялық интеллект деңгейі (%)

курс	Эмоциялық интеллект				
	Өте жоғары	Жоғары	Орташа	Төмен	Өте төмен
1 курс	7%	17%	37%	26%	13%
2 курс	20%	27%	60%	2%	0%
3 курс	31%	38%	41%	1%	0%
4 курс	27%	40%	32%	1%	1%

1 курс (30 студент) бойынша өте жоғары деңгейді экспериментке қатысқандардың 7 %-ы көрсетті, ал жоғары бұдан пайыздық жағынан көп мөлшерде 17 % болды, бұлардың ішінде бірінші курста әсіресе, студенттердің көпшілігі эмоциялық интеллектінің орташа деңгейін 37 %-ды көрсетті. Бірақ төменгі деңгейді көрсеткен студенттердің саны аз емес, олар 26 % болды. Өкінішке орай өте төмен деңгей 13 %-ды көрсетті. Осы деңгейлердің ішінде бірінші курстарда ең жоғарғысы орташа да, одан кейінгі төменді алды, ең азы өте жоғарыны алды.

2 курс (31 студент) бойынша өте жоғары деңгейді экспериментке қатысқандардың 20 %-ы көрсетті, ал жоғары бұдан пайыздық жағынан көп мөлшерде 27 % болды, бұлардың ішінде екінші курста әсіресе, студенттердің көпшілігі эмоциялық интеллектінің орташа деңгейін 60 %-ды көрсетті. Төменгі деңгейді студенттердің 2 %-ы көрсетті. Осы деңгейлердің ішінде екінші курстарда ең жоғарғысы орташа да, одан кейінгі жоғарыны, ең азы төмен деңгейді алды.

3 курс (49 студент) бойынша өте жоғары деңгейді экспериментке қатысқандардың 31 %-ы көрсетті, ал жоғары бұдан пайыздық жағынан көп мөлшерде 38 % болды, бұлардың ішінде үшінші курста әсіресе, студенттердің көпшілігі эмоциялық интеллектінің орташа деңгейін 41 %-ды көрсетті. Төменгі деңгейді студенттердің 1 %-ы көрсетсе, ал өте төмен деңгейді 1 %-ы алды. Осы деңгейлердің ішінде үшінші курстарда ең жоғарғысы орташа да, одан кейінгі жоғарыны, сосын жоғары, төмен және өте төмен деңгейдің пайыздары бірдей.

4 курс (58 студент) бойынша өте жоғары деңгейді экспериментке қатысқандардың 27 %-ы көрсетті, ал жоғары бұдан пайыздық жағынан көп мөлшерде 41 % болды, бұлардың ішінде төртінші курста әсіресе, студенттердің көпшілігі эмоциялық интеллектінің орташа деңгейін 41 %-ды көрсетті. Төменгі деңгейді студенттердің 1 %-ы көрсетсе, ал өте төмен деңгейді 1 %-ы алды. Осы деңгейлердің ішінде төртінші курстарда ең жоғарғысы орташа да, одан кейінгі жоғарыны, сосын жоғары, төмен және өте төмен деңгейдің пайыздары бірдей.

Сурет 1 – 1–4 курс арасындағы эмоциялық интеллект

К. Риффтің субъективті қанағат әдістемесі бойынша жүргізілген эксперименттің нәтижелері кесте 3-те көрсетілген.

Кесте 3 – Жалпы 1-4 курстар арасындағы субъективті қанағат деңгейі (%)

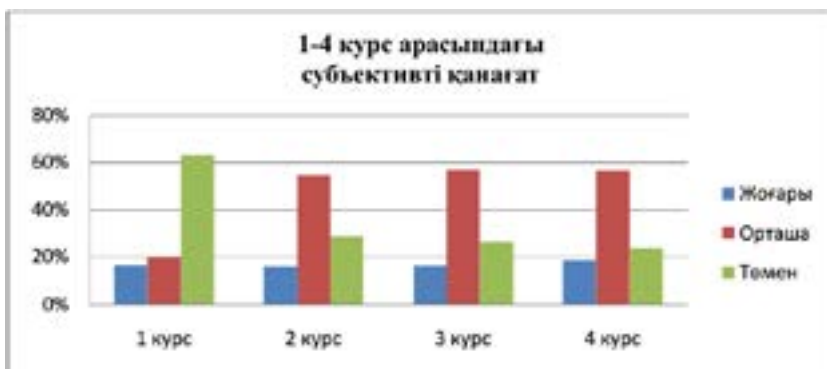
курс	Субъективті қанағат		
	Жоғары	Орташа	Төмен
1 курс	17 %	20 %	63 %
2 курс	16 %	55 %	29 %
3 курс	16 %	57 %	27 %
4 курс	19 %	57 %	24 %

1 курс (30 студент) бойынша жоғары деңгейді экспериментке қатысқандардың 17%-ды көрсетті, орташа деңгейді 20%-ды, өкінішке орай бұлардың ішінде әсіресе, студенттердің көпшілігі эмоциялық интеллектінің төменгі деңгейін 63 %-ды көрсетті. Осы деңгейлердің ішінде бірінші курстарда ең жоғарғысы төменгі деңгей, одан кейінгі орташаны алды, ең азы жоғарыны алды.

2 курс (31 студент) бойынша жоғары деңгейді экспериментке қатысқандардың 16%-ды көрсетті, бұлардың ішінде екінші курста әсіресе, студенттердің көпшілігі эмоциялық интеллектінің орташа деңгейін 55%-ды, бірақ төменгі деңгейді көрсеткен студенттердің саны аз емес, олар 29%-ды алды. Осы деңгейлердің ішінде екінші курстарда ең жоғарғысы орташа деңгейді, одан кейінгі төмен деңгейді, ең азы жоғарыны алды.

3 курс (49 студент) бойынша жоғары деңгейді экспериментке қатысқандардың 16 %-ды көрсетті, бұлардың ішінде үшінші курста әсіресе, студенттердің көпшілігі эмоциялық интеллектінің орташа деңгейін 57 %-ды, бірақ төменгі деңгейді көрсеткен студенттердің саны аз емес, олар 26 %-ды алды. Осы деңгейлердің ішінде үшінші курстарда ең жоғарғысы орташа деңгейді, одан кейінгі төмен деңгейді, ең азы жоғарыны алды.

4 курс (58 студент) бойынша жоғары деңгейді экспериментке қатысқандардың 19 %-ды көрсетті, бұлардың ішінде төртінші курста әсіресе, студенттердің көпшілігі эмоциялық интеллектінің орташа деңгейін 57 %-ды, бірақ төменгі деңгейді көрсеткен студенттердің саны аз емес, олар 24 %-ды алды. Осы деңгейлердің ішінде төртінші курстарда ең жоғарғысы орташа деңгейді, одан кейінгі төмен деңгейді, ең азы жоғарыны алды.

Сурет 2 – 1–4 курс арасындағы субъективті қанағат

Сауалнамаларды қолдану, студенттердің шынайы өмірдегі әрекет-қимылы туралы көп ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Субъективті қанағаттың жоғары деңгейіндегі адамдар – ашық, айналасындағылармен сенімді қарым-қатынас орната алады, қанағаттанушылықты сезінеді, басқалардың бақытты болуына қол ұшын береді, өз мінез-құлықтарын басқара алатын, жеке сындарға сәйкес өзіне баға береді. Жеке қажеттіліктері мен мақсатқа жетудегі қажетті жағдайды құра біледі. Эмпатияға қабілетті, бауыр басуға және жақын қарым – қатынастарға мүмкіндік береді; өзіне сенімді және тәуелсіз, қоршаған ортаны басқаруда күш пен күзіреттілікке ие, барлық сыртқы әрекеттерді басқарады, берілген мүмкіндіктерді тиімді пайдаланады. Жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру және мақсатқа қол жеткізу үшін қолайлы жағдайлар жасай алады. Үздіксіз даму сезімі бар, уақыт өте келе өзінің және іс – әрекеттің жақсаруын

байқайды; өз білімдері мен жетістіктеріне сәйкес өзгереді. Өмірлік мақсаты мен бағыты бар, өмірдегі мақсат көзі болып табылатын нанымдарды ұстанады.

Олай болатын болса, 1 курстардың 17 %-ы, яғни 5 студент жоғары деңгейді; 2 курстардың 16 %-ы, яғни 5 студент жоғары деңгейді; 3 курстардың 17 %-ы, яғни 8 студент жоғары деңгейді; 4 курстардың 19-ы, яғни 11 студент жоғары деңгейдегі сипаттамаларға ие.

Бірінші курста субъективті қанағат деңгейі бойынша ең төмен 63 % болды. Мұндай көрсеткішке пандемиялық жағдайда кері әсерін тигізбей қоймады. Бұл пайыздық көрсеткіш 1 курстағы студенттердің оқуға бейімделудегі төмендікті, қоршағандардың бағалауы мен пікіріне тәуелділікті көрсетеді. Жан – жағында болып жатқан жағдайды жақсартуға немесе өзгертуге өзінің қабілетсіздігін, жаңа қарым-қатынас орнатуға қабілетсіздігін сезінеді. Олар өздерінде даму деңгейінің жоқтығын, жақсару сезімін немесе өзін шындаудың жоқтығын байқайды. Өзіне қанағаттанбайды, өзінің кейбір жеке қасиеттеріне көңілі толмайды. Әрине, өзіне көңілі толмаған студенттердің эмоциялық интеллектісі төмен болады, яғни субъективті қанағаты да төмен деңгейді көрсететіндіктен, болашақта зерттеуді қажет етеді.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде біз эмоциялық интеллект пен субъективті қанағаттың даму деңгейлерін анықтадық. Өзінің және басқаның эмоциясын жақсы түсінетін адамдар келеңсіз жағдайларда эмоцияны басқара біледі. Керісінше, эмоционалды интеллект шкаласы бойынша төмен көрсеткіш берген адамдар келеңсіз жағдайларға жақын тұрады. Егер адамның дені сау болмаса, денсаулығында қандай да бір ақаулықтар болса, ол психоэмоциялық қажуға әкеледі. Педагог толыққанды жұмыс істей алуы үшін, оның психоэмоциялық ахуалы жақсы болуы керек. Бұл зерттеуде біз эмоциялық интеллект пен субъективті қанағаттың даму деңгейлерін арттыру үшін психоэмоциялық қажу мәселесін жеңуге бейімделудің дамыту бағдарламасын жасауға тырыстық.

Эмоциялық интеллектіні дамыту бағдарламасына өз эмоцияларыңызды түсінуді (өз эмоциясын сезіну), басқа адамдардың эмоциясын тану, эмоцияларыңызды басқаруды дамыту (тыныс алу жаттығулары, позитивті ойлау әдістері, моторлы жаттығулар) және эмпатияны дамытуды жатқызамыз.

Эмоциялық өрісі жақсы дамыған студенттер ұжымда үйлесімді қарым-қатынаста бола алады, жаңа жағдайларға оңай бейімделеді, ұжымда әлеуметтік-психологиялық климаттың орнауына мүмкіндік жасайды.

Студенттерде осындай эмоциялық білімді белгілі бір дамытушы жағдайды ұйымдастыру арқылы қалыптастыруға болады. Солардың бірі психологиялық тренинг болып табылады. «Психологиялық тренинг» кең мағынада өзін-өзі тану және өзін-өзі басқару дағдыларын, тұлғааралық өзара әрекеттесу, коммуникативті ептіліктерді дамытуға бағытталған психотерапиялық, психокоррекциялық және үйретуші әдістер жиынтығы [11].

Студенттерде эмоционалды интеллектіні дамыту динамикалық үрдіс болып табылады әрі ол рефлексивті бейнелеу негізінде адамды эмоциялық сезіну дұрыстығын қамтамасыз етуші құралдар жүйесін жүзеге асыруды көздейді. Егер тренер нұсқау беру кезінде аталған шарттарды сақтау қажеттілігін ескертсе және тренердің тренингке қатысушылармен қарым-қатынасы осы шарттар негізінде құрылса студенттердің эмоциялық күйлерінен оң өзгерістер динамикасын байқауға болады.

Жанашырлыққа қабілеттілік – арнайы жаттығулар көмегімен қалыптастырылады, қатысушыларда жаттығуларды орындау барысында өзінің және өзгелердің эмоцияларын, қажеттіліктері мен мотивтерін байқау және түсіну қабілеттері дамиды [12].

Қорытындылай келгенде, болашақ педагогтердің эмоциялық интеллектісі – психикалық сапалары жеке қатынас пен эмоциялық жағдай, сонымен қатар, ойлау мен эмоция арқылы ғана жүзеге асырылады. Жоғарыда айтылғандардың негізінде педагогикалық-білім беру мекемелеріндегі студенттерді кәсіби дайындауда эмоциялық интеллектіні дамыту аса маңызды екенін көруге болады.

Сондықтан, өмірде табыстарға қол жеткізуде эмоциялық интеллект пен субъективті қанағаттын маңызы зор, себебі ол адамға өзгермелі ортаға, қоғамға бейімделуге, адамдарды түсінуге, айналадағылармен тиімді өзара әрекеттесуге мол мүмкіндік береді.

Пайдаланған деректер тізімі

1 **Андреева, И. Н.** Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии. – Новополоцк, 2011.

2 **Люсин, Д. В.** Современные представления об эмоциональном интеллекте // Социальный интеллект : теория, измерение, исследования / под.ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М., 2004.

3 **Пантелеева, Т. В.** Особенности эмоционального интеллекта интернет-аддиктов в ранней юности : автореф. ...дис... канд. психол. н.: 19.00.01. – М., 2016.

4 **Волк, М. И., Шляхта, Д. А., Берриос Кальехас Соня Александра** Психологическое благополучие и эмоциональный интеллект у студентов из Латинской Америки // Высшая школа : опыт, проблемы, перспективы : Материалы международной Науч.-практ. конф. В 2-х ч. Часть 2 / Под ред. В. И. Казаренкова. – М., 2017. – С. 93–98.

5 **Шевеленкова, Т. Д., Фесенко, П. П.** Психологическое благополучие личности (обзор концепций и методика исследования) [Текст] // Психологическая диагностика. – 2005. – № 3. – С. 95–129.

6 **Водяха, С. А.** Предикторы психологического благополучия студентов [Текст] / С. А. Водяха // Педагогическое образование в России. – 2013. – № 1. – С. 70–74.

7 **Батурин, Н. А.** Теоретическая модель личностного благополучия [Текст] / Н. А. Батурин, С. А. Башкатов, Н. В. Гафарова // Вестник ЮУрГУ. Серия «Психология». – 2013. – № 4. – Т. 6. – С. 4–14.

8 **Вилюнас, В.** Психология эмоций. – СПб., 2007.

9 **Куликов, Т. В.** Характеристики гармонии личности [Текст] / Т. В. Куликов // Ежегодник российского психологического общества. Материалы III всероссийского съезда психологов. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2002. – С. 646–676.

10 **Милтс, А. А.** Гармония и дисгармония личности [Текст] / А. А. Милтс. – М., 1990.

11 **Молдахметова, Г. М., Тойымбетова, Д. С.** Эмоциялық интеллект феномені және оның тұлға аралық өзара әрекеттесудегі маңызы // Қызықты психология. – № 1. – 2015.

12 **Карвасарский, Б. Д.** Психотерапевтическая энциклопедия. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 752 с. Тренинг.

References

1 **Andreeva, I. N.** Emocional'nyi intellekt kak fenomen sovremennoi psihology [Emotional intelligence as a phenomenon of modern psychology]. – Novopolotsk, 2011.

2 **Lyusin, D. V.** Sovremennie predstavleniya ob emocional'nom intellekte [Modern concepts of emotional intelligence]. In Social intelligence: theory, measurement, research. Eds. D. V. Lyusina, D. V. Ushakov. – М., 2004.

3 **Panteleeva, T. V.** Osobennosti emocional'nogo intellekta internet-addiktov v rannei yunosti [Features of emotional intelligence of Internet addicts in early youth adolescence] Author. ... Dis. ... Cand. Psychol. N. : 19.00.01. М., 2016.

4 **Wolk, M. I., Shlyakhta, D. A., Berrios Kalehas Sonya Alexandra** Psychologicheskoe blagopoluchie i emocional'nyi intellect u studentov iz Latinskoj Ameriki [Psychological well-being and emotional intelligence among students from Latin America]. In Higher school : experience, problems, prospects : Proceedings of international scientific-practical. conf. In 2 Parts Part 2 / Ed. V. I. Kazarenkov. – Moscow, 2017. – P. 93–98.

5 **Shevelenkova, T. D., Fesenko, P. P.** Psychologicheskoe blagopoluchie lichnosti [Psychological well-being of the individual (a review of concepts and research methods)] [Text]. In Psychological diagnostics. – 2005. – No. 3. – P. 95–129.

6 **Vodyakha, S. A.** Prediktori psihologicheskogo blagopoluchiya studentov [Predictors of psychological well-being of students] [Text] / Ed. S. A. Vodyakha. In Pedagogical education in Russia. – 2013. – № 1. – P. 70–74.

7 **Baturin, N. A.** Teoreticheskaya model' lichnostnogo blagopoluchiya [Theoretical model of personal well-being] [Text]. Eds N. A. Baturin, S. A. Bashkatov, N. V. Gafarova. In Bulletin of SUSU. Series «Psychology». – 2013. – No 4. – T. 6. – P. 4–14.

8 **Vilyunas, V.** Psychology emozii [Psychology of emotions]. – St. Peterburg, 2007.

9 **Kulikov, T. V.** Harakteristiki garmonii lichnosti [Characteristics of personality harmony] [Text]. Ed. T. V. Kulikov. In Yearbook of the Russian Psychological Society. Materials of the III All-Russian Congress of Psychologists. – St. Peterburg : Publishing house of SPbSU, 2002. – P. 646–676.

10 **Milts, A. A.** Garmoniya i disgarmoniya lichnosti [Harmony and disharmony of personality] [Text]. Ed. A. A. Milts. – M., 1990.

11 **Moldakhmetova, G. M., Toyimbetova, D. S.** Emociyalik intellect fenomeni zhane onin tulga aralyk ozara arekettesudegi manyzy [The phenomenon of emotional intelligence and its importance in interpersonal interaction]. In Kyzыkty psychology. – № 1. – 2015.

12 **Karvasarskiy, B. D.** Psyhoterapevticheskaya enciklopediya [Psychotherapeutic encyclopedia]. – St. Peterburg : Peter Kom, 1999. – 752 p. Training.

Материал 15.12.20 баспаға түсті.

К. С. Адильжанова¹, И. А. Оралканова²

Уровни развития эмоционального интеллекта и субъективного благополучия студентов

¹Казахский инновационный гуманитарно-юридический университет,
Республика Казахстан, г. Семей;

²Университет имени Шакарима города Семей,
Республика Казахстан, г. Семей.

Материал поступил в редакцию 15.12.20.

K. S. Adilzhanova¹, I. A. Oralkanova²

Levels of development of emotional intelligence and subjective well-being of students

¹Kazakh Innovative Humanitarian Law University,
Republic of Kazakhstan, Semeey;

²Shakarim University of Semeey,
Republic of Kazakhstan, Semeey.

Material received on 15.12.20

Обширная информация, инновации и постоянные изменения, работа в высококонкурентной среде стали частью повседневной жизни.

В статье анализируется история возникновения проблемы и описываются современные практико-ориентированные подходы к изучению эмоционального интеллекта. Рассматривается проблема изучения факторов развития эмоционального интеллекта в онтогенезе и обосновывается необходимость изучения взаимосвязи эмоционального интеллекта и субъективного благополучия. Цель статьи – определить взаимосвязь эмоционального интеллекта и психологической благополучии будущих педагогов. В исследовании приняли участие 138 студентов педагогических специальностей. Методы исследования – тест эмоционального интеллекта Д. В. Люсина и тест психологического благополучия К. Рифф. Тест эмоционального интеллекта Д. В. Люсина состоит из 46 утверждений, на которые испытуемый отвечает «согласен/ не согласен», и они сгруппированы в пять подпараметров, которое, в свою очередь, сгруппированы в четыре шкалы более общего порядка. Шкалу психологического благополучия (The scales of psychological well-being) создала Кэрол Рифф. Этот метод предназначен для измерения эффективности основных компонентов психологического благополучия. Согласно результатам исследования, респонденты с низким

уровнем выраженности эмоционального интеллекта в большинстве случаев обладают и низким уровнем психологического благополучия. Межличностный эмоциональный интеллект сильнее связан с такими показателями психологического благополучия, как положительные отношения и личностный рост, внутриличностный эмоциональный интеллект – с показателями автономия, управление средой и цели в жизни. Показатель самопринятия связан со способностью к управлению чужими эмоциями и пониманию своих эмоций.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, психологическое благополучие, личностный рост, профессиональный успех, психоэмоциональное переутомление, межличностное взаимодействие.

Extensive information, innovation and constant change, working in a highly competitive environment have become a part of everyday life.

The article analyzes the history of the problem and describes modern practice-oriented approaches to the study of emotional intelligence. The problem of studying the factors of emotional intelligence development in ontogenesis is considered and the need to study the relationship between emotional intelligence and subjective well-being is substantiated. The purpose of the article is to determine the relationship between emotional intelligence and psychological well-being of future teachers. The study involved 138 students of pedagogical specialties. Research methods: D. V. Lyusin's emotional intelligence test and K. Ryff's psychological well-being test. The test of emotional intelligence by D. V. Lyusin consists of 46 statements, to which the subject answers «agree/disagree» and they are grouped into five subparameters, which, in turn, are grouped into four scales of a more general order. The scale of psychological well-being were created by Carol Ryff. This method is designed to measure the effectiveness of the main components of psychological well-being. According to the survey results, respondents with a low level of emotional intelligence in the most cases have a low level of psychological well-being. Interpersonal emotional intelligence is more strongly associated with such indicators of psychological well-being such as positive relationships and personal growth, intrapersonal emotional intelligence – with indicators of autonomy, environmental management and goals in life. The self-acceptance indicator is related to the ability to manage other people's emotions and understand them.

Keywords: emotional intelligence, psychological well-being, personal growth, professional success, psycho-emotional overwork and interpersonal interaction.

Теруге 29.12.2020 ж. жіберілді. Басуға 11.01.2021 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

2,93 Мб RAM

Шартты баспа табағы 38,0.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исакова

Корректорлар: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3720

Сдано в набор 29.12.2020 г. Подписано в печать 11.01.2021 г.

Электронное издание

2,93 Мб RAM

Усл.п.л. 38,0. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исакова

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3720

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz